

SLÆDESPØRET

Nr. 53

December 2021

17. årgang



Knud Rasmussen Selskabet

Indholdsfortegnelse

Professor Robert Petersen er død.....	353
Billedets Dokumentar eller en sag for Kirsten Hastrup.....	353
Læretid i KGH og mødet med Robert Gessain	357
Forordet til Inuit Nunáinik Kaujatdlainialungnek	359
5. Thule ekspedition 1921-1924.....	360
Byggeri i Sydgrønland og filmoptagelser	366
Polar Litteratur	370

Jullimi Pilluaritsi – Allerede i forrige nummer tog vi hul på 5. Thule ekspedition med artiklen ”Knud Rasmussen som feltarbejder blandt kobbereskimoer”. I dette nummer tages tråden op med en omfangsrig indføring i 5. Thule ekspeditions mange sider og pudsigheder. Målet for de kommende år er at tage fat i væsentlige aspekter ved ekspeditionen her i Slædesporet frem til 100 året for ekspeditionens afslutning i 2024. På Selskabets hjemmeside vil der også løbende komme nye indlæg om ekspeditionen, ligesom der er en litteraturliste. Vi vil også se på, hvad vi kan afstedkomme af foredrag og film i Kraemers Hus i samme anledning. Læg mærke til at bagside kolumnen om kunst ved polarcirklen skiftes ud med litteratur.

Kilaasi

Forside billede

9. oktober 2021 et uforglemmeligt øjeblik. Hele rigsfællesskabets dronning markerer 100-året for 5. Thule ekspedition ved blandt andet at besøge Knud Rasmussens fødehjem i Ilulissat. Billedet viser dronningen smuk, smilende og handlekraftig på vej til Kunuunnguqaqs fødehjem, hvor der nu er museum. Bag dronningen ses Zions kirke, hvor Knud Rasmussens far var præst fra 1873 til 1895.

Foto: Hanne Juul

De i artiklerne fremsatte synspunkter er forfatterens egne og dækker ikke nødvendigvis Knud Rasmussen Selskabets synspunkter.

Eftertryk af artikler kun med forfatterens tilladelse

Layout: Erik Fleischer

Professor Robert Petersen er død

Af Claus Oreskov formand for Knud Rasmussen Selskabet

Med stor sorg har vi modtaget meddelelse om Robert Petersens død (født 18. april 1928 i Maniitsoq, død 23. oktober 2021 i Odense). Robert Petersen var vores eneste æresmedlem og en højt værdsat person af alle i Knud Rasmussen Selskabet.



Som barn har han mødt Knud Rasmussen, men som han sagde med et smil, ”dengang vidste jeg jo ikke, at der var noget særligt ved den mand”.

Robert Petersen var en betydelig forsker m.h.t. inuit sprog og kulturer, ligesom han var manden bag grundlæggelsen af Grønlands universitet.

Robert Petersen har en stor litterær produktion bag sig, men der er et værk som er absolut nødvendigt, om man vil sætte sig ind i den gamle grønlandske fangstkultur og samfund:

Robert Petersen: ”Settlements, kinship and hunting grounds in traditional Greenland”. Man & Society 27. 2003.

Billedets Dokumentar eller en sag for Kirsten Hastrup

Af Claus Oreskov

Billeder taler ikke bare af sig selv derfor medfølger der ofte kommentarer. En forkert eller forvrængende kommentar kan være særdeles vildførende. Således i flere billedtekster i Kirsten Hastrups Knud Rasmussen biografi ”Vinterens Hjerte”

Vi tager tyren ved hornene

Kirsten Hastrups Knud Rasmussen biografi har siden den udkom i 2010 haft en hel del bevågenhed. Det vil derfor ikke være usandsynligt, at flere af vores medlemmer i Knud Rasmussen Selskabet har eller anskaffer sig denne bog.

Til alt uheld er der nogle af billedteksterne der er så vildledende, at jeg synes det er på sin plads at rette på dem.

Leo Hansen er ikke alene

Hvorfor det ikke angives hvem som har taget de mange billeder i bogen, må man spørge forfatteren om. Jeg forundredes noget over, at den berømte fotograf Leo Hansen ikke stod med navn under hans billeder fra 5. Thule ekspedition men så opdagede jeg, at ingen fotograf blev nævnt. Det er så meget mere forunderligt, idet der også er en masse information i at vide hvem der har taget et billede.

Anonyme grønlandere

Kirsten Hastrup gør sig umage med at fremhæve Knud Rasmussens to pola-

reskimoiske kammerater på den lange fremstår flere grønlandere som anonyme slæderejse Qaavigarsuaq (kaldet Miteq) på billederne. Det gælder f.eks. Maren



Knud Rasmussen sammen med en eskimoisk fortæller under 5. Thule-ekspedition. Det var ikke mindst Knud Rasmussens evne – og vilje – til samtale med de mennesker, han mødte, der sikrede ham stoffet til sine beretninger.

var mere end det; det var to måder at forholde sig til verden på, som påvirkede hans tænkning og satte rammerne for hans virke og forfatterskab på afgørende måde – uden dermed at stå i modsætning til hinanden. Pointen er lige omvendt: at han i én fejende sproglig stil magtede at holde de to synsvinkler samlet.

Rink skriver i 1877, at de indfødte i Grønland stadig har to uforandrede skatte tilbage fra deres oprindelige tilstand, nemlig deres sprog og deres traditionelle fortællinger. Begge dele er fælleseskimoisk gods. Det grønlandske sprog skriver han, er forblevet et selvstændigt sprog trods europæiske kontakter, for

Fra Vinterens Hjerter. Knud Rasmussen i Østgrønland sammen med sin gamle ven Christian Poulsen. I Kirsten Hastrups optik er billedet fra 5. Thule ekspedition - altså et sted i Canada eller Alaska

og Arnarulunnguaq. Udover disse to Boasen den kvindelige hovedrolle i Pa-

los Brudedefærd. I Kirsten Hastrups bog omtales hun i en billedtekst side 604 som: ”Hovedrolleindehaveren i Palos Brudedefærd, Navarana – som hun hed i filmen”. Man har altså ikke gået så meget op i hendes rigtige navn. Imidlertid det bliver værre endnu.

En grønlandsk berømt

Knud Rasmussen mødte den berømte eller berygtede (om man vil) åndemaner Atåreta døbt Christian Poulsen i Sydgrønland 1904. Knud er i begyndelsen lidt utryg ved dette bekendtskab, men snart bliver de uadskillige kammerater og det siges, at Knud Rasmussen på 7. Thule ekspedition til Østkysten kunne tilbringe dage alene med Christian Poulsen (Se: ”Storebror og lillebror af bedste slags” Af Claus Oreskov, Slædesporet Nr.22 August 2009).

På et billede af Knud Rasmussen og Christian Poulsen side 529 står følgende tekst: ”Knud og samtalepartner. Hans styrke var netop den direkte samtale, og han forstod at udnytte enhver lejlighed”. Christian Poulsen har et meget karakteristisk ansigt, så når han optræder anonymt, skyldes det formodentlig, at denne kender af Knud Rasmussen ikke aner hvem han er. Forresten omtales han heller ikke i bogen, men han optræder endnu engang på et billede.

Fejlene står i kø

På et billede side 526 ses Knud Rasmussen og Christian Poulsen siddende i en husruin i Østgrønland. Billedet er fra 7. Thule ekspedition og er meget kendt

idet scenariet også findes på film. Kirsten Hastrups billedtekst lyder:

”Knud Rasmussen sammen med en eskimoisk fortæller under 5. Thule ekspedition...”

Christian Poulsen forbliver en anonym eskimo og billedet forrykkes fra Grønlands østkyst til Canada og 7. Thule ekspedition forvandles til 5. Thule ekspedition. Det er næsten utilgiveligt!

En Umiaq er en Umiaq er en Umiaq

Et helt afgørende foto i 5. Thule ekspedition afbilledes på side 541. Det er et billede af den såkaldte ulvedans som deltagerne i 5. Thule ekspedition overværede i Nome Alaska. Leo Hansen fortæller i sin bog ”I Knuds Slædespor”:

”I lejren udenfor Nome fik jeg adskillige optagelser af de eskimoiske fester bl.a. den interessante og særprægede ”Ulvedans”, hvorunder deltagerne skiftevis optræder som mennesker og forklædt som ulve – en mindelse om den tid, da der ikke var større forskel på mennesker og dyr”.

Ulve dansen kendes således fra Leo Hansens film og billeder. Desuden beskriver Knud Rasmussen myterne der knyttes til dansen i ”Festens Gave – eskimoiske Alaska Eventyr” og selve dansen i ”Fra Grønland til Stillehavet. I sine notesbøger fra ekspeditionen har Knud Rasmussen også tegnet flere af de teaterrekvisitter der brugtes til ulvedansen. De selv samme notesbøger Kirsten



Det berømte billede af ulvedansen. Teaterrekvisitterne er bl.a en Konebåd rejst på højkant og ikke et skur bygget til lejligheden. Foto: Leo Hansen.

Hastrup gentagende gange fortæller, at hun har læst.

Her er så hendes billedtekst til dette foto:

”Knud Rasmussen blandt dansende eskimoer i Point Barrow, Alaska 1923. Her skal filmes, så der er til lejligheden bygget et halvt hus”

Lad det siges helt bestemt, der er intet på billedet som er bygget fordi der filmes! Alt, hvad vi ser, er rekvisitter til ulvedansen. Det Hastrup kalder et halvt hus er en umiaq eller konebåd om man vil, der er rejst på højkant. Lad os nu bare forstille os, at Kirsten Hastrup aldrig havde set en konebåd fra Grønland, hverken på billeder, film eller på Nationalmuseet (og her er en udstillet forresten i det tidligere Knud Rasmussen rum), så måtte hun i det mindste genkende konebåden fra Leo Hansens andre Alaska billeder! Mange af disse billeder viser også konebåden

på højkant f.eks. som læ for trommespilleren i Point Barrow.

Billedet i Hastrups bog er rigtignok fra Nome og ikke Point Barrow som hun påstår og at det drejer sig om den berømte ulvedans får læserne ikke at vide.

Det var lidt men ikke alt om de mange fejl og forvrængninger i billedteksterne fra bogen om Knud Rasmussen ”Vintrens Hjerter”.

Om ulvedansen se Slædesporet Nr. 30 december 2011.

”Således kom fest og krig ifølge med hinanden - Eller historien om ulvedansen på King Island, Alaska, samt om hvordan Knud fik historien fortalt, og om hvordan informantens oldebarn tog tråden op 70 år efter og skrev en afhandling om emnet.”

Læretid i KGH og mødet med Robert Gessain

Af Salo Kunak, Kulusuk

Her følger 2. kapitel i Salo Kunaks beretning. Første del er blevet bragt i et tidligere nummer af Slædesporet, og der kommer yderligere fortsættelse. Du kan

I skolen i Kulusuk var den grønlandske lærer kateket. Fagene var grønlandsk med bl.a. diktat, regning, naturfag, geografi og religion. Der var ingen danskundervisning. Samme eftermiddag som jeg blev konfirmeret, skulle jeg sejle til Ammassalik for at fortsætte skolen i 7. og senere 8. klasse. Det var kun de to bedste elever



også høre Salo Kunak synge Østgrønlandske sange på podcasts i SoundCloud (søg på Knud Rasmussen Selskabet). Min mormor, Karna Kunak, ville ikke have, jeg skulle være fanger ligesom min morfar. Det var for hårdt og risikabelt. Jeg skulle hellere få mig en uddannelse, og jeg klarede mig også rigtig godt i skolen.

fra Kulusuk, der blev sendt til Ammassalik – min fætter og jeg. Da jeg kom til Ammassalik var jeg langt bagud i dansk i forhold til de andre, og mine klassekammerater grinede af mig. Det viste sig dog hurtigt, at i alle de andre fag, var jeg bedre end dem og kunne grine af dem, og så blev jeg accepteret. Mens vi var i Ammassalik boede vi hos vores onkel.

I 1965 blev jeg sendt til Danmark for at

lære dansk sprog. Det var skoleinspektøren John Einar Jensen, der bestemte det. Først var jeg på Tune Landboskole ved Greve sammen med andre grønlandske unge for at komme i sproglaboratoriet. Derefter blev de grønlandske elever spredt over hele landet, og selv kom jeg 1 år på ungdomsskole på Gudenådalens Ungdomsskole i Ulstrup ved Langå. Det var en grundtvigiansk skole med traditioner og morgensang og bøn. Vi var to grønlandske unge (Jakob Rosing fra Maniitsoq og mig) ud af de i alt 87 drenge på skolen. Det var Grønlandsministeriet, der havde bestemt, at vi skulle spredes ud. De forlangte det, for at vi kunne lære at tale flydende dansk, og vi måtte ikke tale grønlandsk. Jakob og jeg talte nu alligevel grønlandsk sammen, og jeg bevarede mit grønlandske sprog, fordi jeg tænkte både på dansk og grønlandsk. Så jeg har aldrig mistet mit grønlandske sprog. Der var selvfølgelig meget hjemvé ved højtiderne, men ellers var livet normalt, og jeg skrev breve med min familie i Kulusuk. Under opholdet på ungdomsskolen blev jeg nær ven med Jakob, men nu har vi ikke mere kontakt til hinanden. Jeg mødte ham sidst i Sdr. Strømfjord, hvor han var chauffør. Jakob var ikke direkte i familie med præsteslægten fra Ammassalik, men måske langt ude i familie, da Rosing familien kommer fra Maniitsoq. Min morfar kørte slæde for Christian Rosing, den første grønlandske missionær og præst i Ammassalik.



Efter opholdet på Gudenådalens Ungdomsskole rejste jeg tilbage til Ammassalik. Jeg fik arbejde i den lokale kaffebar og lærte at lave smørrebød. Ejeren af caféen var tømremesterens kone, Tove. Tømremesteren selv har bygget mange huse og er blevet millionær. Han ville gerne have mig til Danmark, for at jeg kunne blive udlært smørrebødsjomfru. Det ville jeg ikke. Da jeg gik i skole i Ammassalik var jeg i praktik i KGH (Kongelige Grønlandske Handel), og jeg ville gerne tilbage til KGH. KGH fik opsnappet, at jeg ikke ville være smørrebødsjomfru, så de tilbød mig en kontorstilling. Det betød 4 års læretid for at blive handelsassistent. Efter det første års læretid skulle jeg til Danmark igen. Jeg kunne allerede skrive på maskine med "blindskrift". Lærlingetiden i Danmark var på 4 år. Under min uddannelse spurgte min læremester om jeg ville bo på Grønlanderhjemmet, vandrerhjem, hotel eller et andet sted. Jeg vil bo på hotel, svarede jeg, og så kom jeg til at bo på Hotel Stockholm ved Nørreport Station. Her boede der mange tyskere, og jeg kom selv til at bo der i 2 år. Der var jeg meget glad for at bo. Der var både fjernsyn, telefon og morgenmad, og det hele blev betalt af KGH. Jeg fik også kørepenge i form af "nissemonter" til bussen og toget. I København gik jeg på Købmandsskolen i Fiolstræde, og herefter kom jeg til Mommark på Als, hvor jeg lærte kontorteknik med de ma-

skiner, man brugte. Senere tog jeg HHX i Herning Handelsgymnasium.

Så tilbage til Ammassalik igen for at afslutte lærlingetiden. Under den store pitera-q-orkan 6. februar 1970 boede jeg på lærlingehjem, som blev helt ødelagt og ubeboeligt efter orkanen.

I Ammassalik lærte jeg den franske antropolog Robert Gessain at kende. Vi kaldte ham Robbie, og det vakte en del morskab, fordi det lyder som det østgrønlandske ord for tissepotte. Han var kommet til Ammassalik for at lære Østgrønlandsk, og jeg og en anden ung mand fra kæmnerkontoret skulle øve grammatik hver dag med ham. Vi fik ikke nogen betaling, men efter lang tids øvelser syntes vi nok, vi kunne kræve lidt, og vi fik så en kasse øl. Vi blev lovet at komme til Paris, men det blev aldrig til noget. Han kom mange gange til Østgrønland og boede altid hos en familie, som næsten blev hans forældre, Billiam og Seria Jonathansen i Tinileqilaq. Robert Gessain underviste både i Frankrig og Canada og indsamlede blandt andet myter og sagn fra Østgrønland. Der kom også unge franske studerende på besøg, og de havde allerede på forhånd lært at tale østgrønlandsk. Robert Gessain talte flydende østgrønlandsk og blev senere professor i eskimologi på et universitet i Paris.

Jeg blev så tilbudt at rejse til Vestgrønland og måtte selv bestemme hvor, og det blev så Qaqortoq (Julianehaab) i Sydgrønland. Læretiden blev afsluttet her den 1. marts 1971. I alt kom jeg til at bo 4 år i Qaqortoq.

Forordet til Inuit Nunáinik Kaujatdlainialungnek

Af Claus Oreskov

Knud Rasmussen udgav bøger om 5. Thule ekspedition på dansk, engelsk og grønlandsk. Der var ikke tale om oversættelser fra det ene sprog til det andet, men om selvstændige værker.

Nyligt afdøde professor Robert Petersen (født i Maniitsoq i 1928 død i Odense



2021) er den eneste jeg har mødt, som har læst disse bøger på alle tre sprog. Han har fortalt mig, at der er stor forskel på indholdet i bøgerne. Måske fordi, at når Knud Rasmussen skrev til et grønlandsk publikum var det til nogle, der i forvejen kendte til livet i Arktis og dermed bøgernes emner. Ligesom de danske og engelsk sprogede læsere havde behov for

andre oplysninger end de grønlandske. I forbindelse med genudgivelsen af ”Fra Grønland til Stillehavet” har det faldet en anmelder ved Politiken for brystet, at Knud Rasmussen ikke specifikt takker de grønlandske medlemmer på ekspeditionen i forordet. Inde i bogen gør Knud Rasmussen opmærksom på deres kvalifikationer og roser dem flere gange direkte og indirekte, men det var ikke nok for denne anmelder.

Derfor bringer Slædesporet hermed en oversættelse fra grønlandsk af forordet til den grønlandsk sprogede bog Knud skrev om 5. Thule ekspedition. Bogen hedder ”Inuit Nunáinik Kaujatdlainialungnek”:

”En masse af mine venner i Grønland har opfordret mig til at skrive om ”landet på den anden side” på grønlandsk, så endelig skriver jeg den her, dog vil jeg ikke være i stand til at inkludere alle vores oplevelser.

Jeg har opdelt det i to dele. Jeg er startet med vores alle samlede rejse i ”Aavilimmiut”, hvor vi overvintrede og efterfølgende rejste videre til Illulimmiut, Iluliartuumiut, Paallermiunut og Natsilimmiut.

I den anden del kommer jeg til at skrive om min rejse omkring Amerika sammen med Qaavigarsuaq og Arnarulunguaq og alle de forskellige mennesker, vi mødte der. Jeg har forfattet dette på grønlandsk, som tak til de grønlandere der har deltaget, men uden at nævne nogen specifik vil jeg forneden sammen takke kvinderne og mændene. Hvis jeg ikke havde haft deres hjælp, ville jeg ikke kunne rejse så langt og indsamle så

meget viden.

En masse grønlandere og deres fæller har som de der aldrig kan give op” (som kan alt) spredt sig til en masse lande i det nordvestlige, hvor det er svært at komme til, så der er endnu ikke lavet en samlet fortælling om dem, da der endnu ikke er en enkelt person, der har fundet dem og undersøgt dem.

Jeg er også glad for at have haft mine grønlandske rejsefæller med på mine rejser til disse lande med bygdefolk, hvor vi sammen har lært en masse.”

5. Thule ekspedition 1921-1924

Af Claus Oreskov

I år er det 100 året for Knud Rasmussens største bedrift nemlig 5. Thule ekspedition til Canada, Alaska og Sibiriens alleryderste spids.

Kunuunnguaq og Plys Bjørn

”Skal vi på en ekspososion” spurgte Peter Plys. ”Jeg tror aldrig før, jeg har været med på sådan en. Hvorhen gælder ekspososionen?”

”Ekspeditionen din dumme gamle bjørn, kan du ikke høre der er et D i det” svarede Jacob.

Modsat Peter Plys var Knud Rasmussen fortrolig med ekspeditioner, men også på hans 5. Thule ekspedition var der nogle, der ikke før havde været på ”ekspososion”, men det kom de efter. De der f.eks. ikke kunne køre hundeslæde, tog Peter Freuchen med på et par ugers kursus i denne kunst. For selvfølgelig var Store Peter sammen med sin gamle ven Knud Rasmussen på denne virkelighedsnære færd.

Dem der var med

Jacob og hans venner: Peter Plys, Ninus, Kængu og Grislingen drog ud for at opdage Nordpolen. Knud Rasmussen og hans venner: Arqioq, Arnánguaq, Nasaitordlarsuk, Aqatsaq, Arnarulúnguaq, Qávigarssuaq, Peter Freuchen, Therkel Mathiassen,

Helge Bangsted, Jacob Olsen, Kaj Birket-Smith og Leo Hansen, drog ud for at møde andre mennesker, og udforske de levevilkår de levede under, samt forske i deres forhistorie. De havde sat sig det mål at besøge grønlandernes fjerne slægtninge i Arktis og beskrive deres levevis, sprog og kulturer.

Knud Rasmussen delte ikke Plys bjørnen og Jacobs passion for Nordpolen, hvilket han utvetydigt har tilkendegivet: ”Nordpolens øde isørkner, der ligger norden for alt levende, har aldrig interesseret mig.”

Hvad er egentlig en eksposisjon øh jeg mener en ekspedition

Jeg er blevet klar over på det sidste, at mange i dag ikke rigtigt ved, hvordan en arktisk ekspedition på Knud Rasmussens tid hang sammen. En hel del har åbenbart en meget forenklet forestilling om ekspeditionslivet og derfor gennemgår jeg lige strukturen og arbejdsgangen i 5. Thule ekspedition.

5. Thule ekspedition som sådan

Ekspeditionen havde brug for et hovedkvarter og det oprettede man på en lille ø i Hudson bugten, som man kaldte Dansker øen. Her i det østlige Canada, havde der ikke været de store etnografi-

ske undersøgelser og man drømte lidt om at blive de første der beskrev ”uberørte kulturer”. Stedet var også valgt, fordi



Knud Rasmussen med hundepisken i hånden på 5. Thule ekspedition. Foto: Leo Hansen.

indlandseskimoerne der boede vest for

Hudsonbugten, var en vigtig del af studiet af eskimoernes vandringsveje.

5. Thule ekspedition strategisk set

En ekspedition var en bekostelig affære og derfor satsede man bredt når

man valgte arbejdsområder. Mange ville dengang være betænkelige ved at ofre så mange penge, hvis ekspeditionen kun tjente et eller to formål.

De mange opgaver ekspeditionsmedlemmerne påtog sig blev fordelt på



De 3 grønlandere der gennemførte verdens længste slæderejse. Fra venstre Knud Rasmussen, Arnarulunnguaq og Qaavigarsuaq (kaldet Miteq). Billedet er taget den 4. november 1924 lige inden de skulle i audiens hos præsident Calvin Coolidge i Washington D.C.

denne måde: Knud Rasmussen ekspeditionsleder og etnograf, Peter Freuchen kartograf og biolog, Terkel Mathiasen arkæolog og kartograf, Kaj Birket-Smith etnograf, Helge Bangsted sekretær, Jacob Olsen tolk og så er der endelige Leo Hansen der deltog som filmfotograf på ekspeditionens sidste etaper.

Polareskimoerne: Arqioq, Arnánguaq, Nasaitordlarsuk, Aqatsaq, Arnarulúnguaq, Qávigarssuaq skulle primært tage sig af husholdningen samt jagt og fangst.

5. Thule ekspedition i praksis

Helt så fastlåst som i ekspeditionsplanen kom det aldrig til at gå og det vidste alle på forhånd. Der opstod hele tiden situationer, hvor man lånte hinandens ekspertise. Meget afhænger også af, at de muligheder der var for interaktion med de lokale, her skulle man sandelig ikke underkende de lokale eksperter og de blev brugt. Knud Rasmussen fik de lokale til at tegne kort man kunne køre efter med hundeslæden eller i det mindste til at beskrive terrænet der lå forude. En anden mulighed var meget simpel, man kørte i slæde spor der allerede var der. Ekspedition deltog i mange jagtture sammen med de lokale. Det gjaldt området ved Hudsonbugten og i særdeleshed på resten af turen fra Canada til Alaska, hvor Knud Rasmussen Arnarulúnguaq og Qávigarssuaq var alene.

Opsplitning af ekspeditionsmedlemmerne

For at kunne varetage de mange forskellige opgaver delte ekspeditionsmedlem-

merne sig i grupper, der uafhængig af hinanden kunne varetage forskellige opgaver. Fra hovedkvarteret udgik kortere eller længere ekspeditioner i alle geografiske retninger. Det kan lyde fortvivlende rodet men der var styr på det. I ekspeditionens rapport er alle disse rejser optegnet ligesom formålet med hver rejse.



Thule ekspeditions film fotograf Leo Hansen, der stødte til ekspeditionen ved Kent Peninsula for bl.a at optage filmen "Med Hundeslæde gennem Alaska". Han ses stående ved sit hånddrejede filmkamera. Han var den første til at lave dokumentarfilm så højt mod Nord.

Imidlertid gjaldt det også her om at kunne improvisere, for på arktiske rejser er der mange jokere og uventede optrin. Og vi ved nu, at der en gang imellem blev lavet en del om på de ellers fast bestemte rejser og forskningsopgaver der er nedtegnet i journalen. Det ved vi, fordi der også er andre der har omtalt

ekspeditionen når de mødte dem f.eks. lokale handelsmænd, missionærer og politi myndigheder. Ligesom inuit også livligt diskuterede hvad alle de fremmede lavede og en del af disse diskussioner

Den forfejlede ekspedition

Kaj Birket-Smith og Knud Rasmussen analyserede myter og sagn samt tabu og forbud hos indlandseskimoerne eller rensdvr eskimoerne som man også



Sidste etape af ekspeditionen på Alaskas vestkyst umuliggjorde slædekørsel, så hundene blev brugt som lastdyr. Arnarulunnguaq med hundene.

blev gentaget, som spændende fortællinger i de lange vinternætter.

Overordnede målsætning

På dette tidspunkt herskede der en del forvirring omkring eskimoernes vandringsveje og dansk eskimoforskning havde sat sig for at påvise, at eskimoerne stammer fra det indre af Canada. 5. Thule ekspeditionens hovedopgave var at klargøre om dette var sandt eller ej. Kaj Birket-Smith, der var ekspeditionens videnskabelige etnograf, antog at denne antagelse var den rigtige. Det gjaldt bare om at finde de empiriske beviser. Knud Rasmussen var meget lydhør overfor Kaj Birket-Smith og som oftest godtog han dennes forskning.

kaldte dem og kyst eskimoerne. Ved at se på forskelle og ligheder nåede især Kaj Birket-Smith frem til at eskimoerne virkelig stammede fra indlandet og man brugte nu betegnelsen ur-eskimoerne. Det var en fatal fejltagelse og ud fra dette ene forskningsområde kan man sige, at ekspeditionen forfejlede sit formål.

Therkel Mathiassen og det arkæologiske standpunkt

Heldigvis havde ekspeditionens arkæolog noget anden at sige. Uden at gå for tæt på de andres teser fremførte han igen og igen, at der manglede arkæologiske data der kunne bekræfte tesen om ur-eskimoernes vandringer fra indlandet

ud til kysten. Denne diskussion fortsatte hjemme på National Museet, hvor både Therkel Mathiassen og Kaj Birket-Smith var ansat og videre i forskellige internationale tidsskrifter.

Thule kulturen

Gennem det arkæologiske arbejde på 5. Thule ekspedition og tidligere udgravninger i Thule området i Grønland kom Therkel Mathiassen, som den første i verden, på sporet af den sidste store inuit kultur som han døbte Thule kulturen. Denne kultur var baseret på jagten på de store havpattedyr samt brugen af kanebåde, kajak, hundeslæde, snehuse og spækklampen. En nomadiserende kultur der var opstået omkring Bering Strædet og havde bevæget sig østover indtil man kom til Grønlands østkyst.

Den kun 22-årige Qâvigarssuaq fra Thule hjalp Therkel Mathiassen med at type bestemme de husruiner Thule kulturen havde efterlad sig på den Canadiske side. Qâvigarssuaq kendte samme slags husruiner hjemme fra Thule distriktet og han var derfor en stor hjælp.

Både det ene og det andet

Nu stod ekspeditionen med to forskellige forklaringer på eskimoernes vandringsveje. Løsningen på dette problem blev, at man blandede de 2 teorier. Man forestillede sig, at indlandseskimoerne i sin tid var vandret ud til kysten, herfra var de vandret vestpå til Bering stræde. Fra Bering stræde var de så igen vandret østpå som den spritnye Thule kultur.

Therkel Mathiassen holdt fast i sin oprindelige teori om Thule kulturen der var

kommet vest fra, for ham var der ingen ur-eskimoer i indlandet. Det fremgår tydeligt af hans lille bog ”Eskimoerne i nutid og fortid”, at han ikke regnede med ur- eskimo begrebet. I samme bog kan man i øvrigt læse en del om Thulekulturen og hvad der karakteriserer denne kultur.

Den Store Slæderejse

Under ekspeditionens første etape havde en drøm modnedes hos Knud Rasmussen. Drømmen om at rejse videre mod vest gennem Canada og Alaska for at besøge samtlige inuit kulturer. Nogle af de områder man skulle igennem havde været besøgt af etnografer før og egentlig troede Knud Rasmussen ikke, han kunne bidrage med ret meget nyt fra disse områder. Samtidig var han klar over, at hvis han udvidede ekspeditionens forskningsområde til alle inuitkulturerne ville han have et materiale til sammenlignende studier ingen forskere tidligere havde haft.

De udvalgte

Hvem skulle han tage med på den krævende tur? Der var brug for et team der kunne samarbejde, holde hinanden ud, havde den fornødne ekspertise. Han valgte Arnaralûnguaq og Qâvigarsuaq og tiden viste, at det var det rette valg. Den 11. marts 1923 startede de 3 grønlandere på rejsen vestover der skulle gøre dem verdensberømte og som kom til at gå under navnet ”Den store Slæderejse”

Rejsen

Under denne lange rejse fortsatte det videnskabelige arbejde som de 3 delte imellem sig. De var ikke sammen hele tiden, også her delte man sig op i hold. Selvom der i vest Canada havde været en del etnografisk arbejde, opdagede Knud hurtigt, at der stadigvæk var meget at gøre, og han ærgrede sig nærmest over, at han ikke havde forberedt sig bedre. Sprog og dialekter blev studeret ligeledes den åndelige kultur og det arkæologiske arbejde fortsatte også.

Rejsen fortsætter ind i Alaska og ned til Nome, hvor der er stort eskimo stævne med eskimoer fra hele Alaska og Rusland samlet. Det var jo lige et eldorado for Knud Rasmussen og her gjorde han mange spændende studier, som er udgivet i bogen "Festens Gave". Fra Alaska tager man til Rusland for at besøge de små inuitboplader derovre. Knud Rasmussen har ingen visa og må forlade Rusland efter bare halvandet døgn. På grund af oversættelses vanskeligheder forstår Knud Rasmussen ikke, at guvernøren faktisk tilbyder, han at han kan blive 3 dage mere.

Et overvældende resultat

Ekspeditionens samlede resultat er på alle områder overvældende. Mængder af etnografiske genstande samt arkæologiske fund var indsamlet med beskrivelser. Det samme gjaldt for botaniske og zoologiske genstande.

Lige så overvældende er den etnografiske dokumentation om de mange inuit/eskimokulturer og deres åndelige samt materielle grundlag. Hele vejen op gennem

århundredet havde forskerne masser af materiale til analyse og videnskabelig bearbejdelse. Ekspeditionen beviste sammenhænge mellem de mange spredte inuitbefolkninger. Med den tids etnografiske forståelse kunne man nu nemt indordne dem i en fælles kulturkreds. Det er ikke det samme som at mene, at de mange inuitgrupper udgør et folk, som nogle nutidige "eksperter" har udtalt. Det ville være meget forkert.

Menneskenes kulturer

Under 5. Thule ekspedition fortsatte Knud Rasmussen en tendens i sin indsamling af folkløse, han havde lært sig selv i Grønland. Han samlede på personskildringer og gennem disse personers livsfortællinger gør Knud Rasmussen sin forskning synlig, som noget der vedrører menneskelivet og personerne der lever dette liv.

Byggeri i Sydgrønland og filmoptagelser

Af David Kristoffersen, Nanortalik

Her kommer 4. og sidste kapitel om David Kristoffersen. De tre foregående kapitler er bragt i tidligere numre af Slædesporet, og der er også podcasts med David Kristoffersen på SoundCloud (søg på Knud Rasmussen Selskabet).

I Danmark kom jeg sammen med en dansk pige, Mona, og vi fik lejlighed ved søerne i Wesselgade – en sidegade til Ryesgade. Vi fik to drenge sammen, mens jeg var i lære. Jeg fik også tilbudt at komme til Amerika, men kunne ikke tage af sted pga. børnene. Jeg arbejdede

i stedet flere forskellige steder som møbelsnedker bl.a. for ministeriet og Chr. Nielsen og Søn med kirkebænke, da kirken skulle sendes til Julianehåb. Det var meget efterspurgt arbejde, og der var ikke forskelsbehandling i Danmark, selvom jeg var grønlandsk. I Grønland var det anderledes, hvor jeg fik lavere løn end de danske håndværkere, selvom det faktisk var mig, der skulle oplære dem.

Der kom et tilbud om ansættelse i Frederikshåb (Paamiut). Jeg blev ansat på skibsværftet for at reparere kahytter og lignende og fik tildelt en bolig i et fint nybygget rækkehus. Det var et af de første rækkehuse i Grønland. Min kone Mona ville gerne med sammen med børnene, men min svigermor ville ikke af med sine børnebørn. Hun sagde til sin datter: Når du bliver uvenner med David, hvor skal du så være – i snehytter? Så blev Mona betænkelig og ville ikke med, så det blev aldrig til noget med ansættelsen på skibsværftet. Jeg tog nu alligevel afsted til Grønland også for at besøge mine forældre, og i 1973 kom jeg så tilbage til Nanortalik.

Jeg fik arbejde som tømrer og altnuligmand, som det nu er i Grønland. Der var mange danske håndværkere dengang. I flere år arbejdede jeg hos tømrerfirmaerne Nico Hansen og Harald Nielsen. Til sidst blev jeg af ansat af kommunen som tømrer i 1977 og fik værksted der, hvor vandværket ligger i dag. Jeg havde forskellige folk under mig som medhjælpere, og vi reparerede huse, malede dem, og vi skulle også lave ligkister. Vi skulle

måle ligene i kapellet, så vi kunne lave kisterne, så de passede. På et tidspunkt var der en epidemi, så mange ældre folk døde, og der skulle laves mange kister og kors. Den gamle kirkegård (bag skolen) blev fyldt op, og der måtte anlægges en ny kirkegård. Efter jeg hold op, laver man ikke mere kister i Nanortalik, men bestiller færdige kister i samesæt.

I Nanortalik mødte jeg Kirstine, som stadigvæk er min kone og vi fik fire børn (tre drenge og en pige). Det er kun den yngste datter og hendes barn, der er i Nanortalik i dag.

På et tidspunkt skulle der bygges selvbyggerhuse rundt omkring i kommunen. Jeg kom så rundt omkring i bygderne og lærte dem at bygge husene. Jeg kom også helt til Arsuk (ved Paamiut) i slutningen af 1980'erne og var med til at bygge vandværket og børnehaven. I Arsuk ville de ikke have danske håndværkere pga. sproget. De ville jo helst tale med håndværkerne om, hvordan der skulle bygges. De var meget glade for det byggeri, jeg stod for, og jeg får tit besøg fra Arsuk. Jeg har også arbejdet som sløjdlærer på skolen og på det, der nu hedder Majoriaq i tømrerfag. Efter pensionen har jeg været ansat på museet i Nanortalik som omviser og fortæller, og jeg er der stadig, hvis nogen skulle komme forbi!

Jeg har også bygget en fangsthytter ved Kap Farvel og i Østgrønland sammen med Enok Bianco fra Østgrønland og Anton Aronsen fra Frederiksdal i 1977. Jeg havde fået to timer til at bestemme

mig for, om jeg ville bygge fangsthytten af borgmesteren. Vi skulle bygge fangsthytten i Østgrønland på én måned. Det var et såkaldt 69'er hus med to værelser ovenpå. Vi havde ikke nok proviant, blandt andet fordi Enoks barnebarn barn Maqe var med, og hans spiste vores

helikopter. Meningen med fangsthytten var, at mange der tog på fangst efter sæler og isbjørn skulle have et sikkert sted at overnatte. Desværre blev huset aldrig brugt, men det ligger der stadigvæk ved Kungarmiut. Enoks barnebarn Maqe Bianco blev senere en meget kendt trom-



proviant, men Anton skød en store remmesæl og netsider. Vi spiste af det, selv når det begyndte at rådne og fik blod i afføringen. Vi spiste spæk med sortebær. Det var meningen vi skulle være hentet den 1. september, men båden kunne ikke komme frem på grund af bølger, og vi blev først hentet 19. september med

medanser. Anton, som nu bor i Qaqortoq, var barnebarn af Adtlaaridaad, som jo også kom fra Østkysten og var Knud Rasmussens gode ven.

I 2002 har jeg også bygget en fangsthytte med unge fra S'II-skolen ved Itivdleq. Det er der, min mor er fra. Det er det

eneste hus, der er tilbage i Itivdleq i dag. Kirken fra Itivdleq står i Taisusaq i dag. Min morfar var kateket i Itivdleq. Mange af mine forfædre blev tvangsforflyttet fra Kap Farvel området med Søkongen uden de blev advaret. Det var politikerne der besluttede det.

Filmen ”Flugten fra Grønland”

Jeg blev kontaktet af Sørine Gejl, som var bestyrer af museet her i Nanortalik, om de havde en mand, der kunne tolke for Danmarks Radio. Hun advarede mig, at jeg ikke bare skulle sige ja. ”Du ved jo ikke, hvad programmet handler om. Danmarks Radio må du vise Sydgrønland, som det er.” De kom fra Danmarks Radio lige efter klapmydstiden, så jeg havde en masse kød til tørre i haven. Det var spændende med de store kameraer. Jeg viste dem, hvordan vi tørrer og spiser klapmyds. De kom til os som almindelige mennesker, og de troede, at de skulle se en flot bygd. De lejede en båd, og vi sejlede ud til Kitsigsuq, hvor man jo ikke bor så flot. Der bor man i små hjemmelavede hytter. De filmede en gammel dame og klapmydser, og lagde mig ned, så man kunne se, hvor store de var.

Der kom en båd fra Aappilattoq for at se et nyt barn i familien. Han var fuld og begyndte at skyde, fordi han var glad og ville fejre det nyfødte barn. De kunne journalisterne fra Danmark ikke forstå. Han kom ved Nunasuit (den store ø) og så fjernsynsmændene og journalisterne og råbte til dem: hvad Fanden laver I her? I må ikke filme her. De blev bange og vi gik i jollen og sejle med min bror Aqqalooraq og hans kone Anto. Anto

havde lavet mad og ville give dem med. Det var rigtig dansk mad i Kitsigsuk, og det var luksusmad, men det fattede de ikke. Vi sejlede hjem og tog dagen efter til Tasiusaq, hvor der boede nogle fattige familier med mange børn. De ville gerne møde nogle store familier og filme. De opdager en fattig familie med dårligt tøj. Døren i huset var i stykker. Man kunne tydeligt se, de var fattige, så de blev optaget på film. Der blev også filmet inde i tomme huse i Tasiusaq. Bagefter blandede de det med filmoptagelser fra Godthåb med folk på værtshus.

Journalisten sagde, at de også skulle lave film om 12 grønlandsbørn senere hen, og du skal være med David. Jeg fortalte dem også min historie, som de godt kunne lide. Jeg fik betaling og købte en mobiltelefon. Jeg skulle også være journalist i forhold til de grønlandske. De ringer så senere fra Danmark: David, det bliver vist i aften! Vi så filmen, og jeg blev ked af det og skældte dem ud. Sørine Gejl ringede til mig, at en aften skulle filmen vises i Norge, og den skal belønnes med en pris. David, du skal søge erstatning – men det havde jeg ikke tid til. Sørine arrangerede en demonstration mod filmen i Danmark.

Nu er jeg med i en helt anden dokumentarfilm, der hedder ”Displaced” af Tina Enghoff. Filmen har været vist i Nuuk og Nanortalik og kommer til Danmark sammen med en udstilling i Diamanten (Det kongelige bibliotek) i foråret 2022. Her genfortælles min barndomshistorie, som I jo allerede kender fra Slædesporet.

KNUD RASMUSSEN SELSKABET

Bestyrelse:

FORMAND

CLAUS ORESKOV

30722576 • kilaasi.oreskov@gmail.com

NÆSTFORMAND

JACOB MOTZFELDT KYED

53535025 • jkyed@hotmail.com

KASSERER

NANCY PEDERSEN

40307409 • nancypedersen@live.dk

SEKRETÆR

BIRTE HAAGEN

30528235 • tinok.birte@email.dk

BESTYRELSESMEDLEM

ERIK FLEISCHER ("BARN")

40797921 • barn.fleischer@gmail.com

SUPPLEANTER

JYTTIE BLOCH-KELSEN

45819695 • jytte-bloch-kelsen@privat.dk

NAJA MIKKELSEN

nm@geus.dk

KNUD MICHELSEN

39627781 • knud@michelsen.mail.dk

Redaktionen af Slædesporet

– udgøres af bestyrelsen med

Claus Oreskov

som ansvarshavende redaktør.

Alle henvendelser vedr. udgivelsen

bedes rettet til redaktøren

info@infonor.dk

ISSN 1603-9246

WWW.KRH.DK

Polar litteratur

Der er sagt om Niviaq Korneliussens roman Blomsterdalen, at den er både fandenivoldsk men også sorthumoristisk.

Det er en bog om kærlighed, venskab og sorg med fokus på det ingen taler om, de mange ungdomsselv mord i Grønland. Jeg'et, et navnløst hun, oplevede det første selvmord, da hun var tretten. Selv vil hun begravnes mellem de høje fjelde i den østgrønlandske by Tasiilaq, hvor de navnløse grave på kirkegården i Blomsterdalen er dækket med blå, røde og pink plastikblomster, der skrider i den rene sne.

Romanen fik Nordisk Råds litteraturpris 2021 med følgende begrundelse: "Det er en smuk, men også smerteligt rå fortælling. Døden for egen hånd er hele tiden den unge hovedpersons ledsager, men på trods af dette mørke stråler romanens kærlighedsspor af lys og ømhed. Sproget er direkte og meget præcist sansende, og selvom romanens fortæller til sidst når et desperat slutpunkt og gør læseren til sit vidne, gestalter romanen en altopslugende længsel. Ikke bare efter døden, men også efter livet. Det er stærk kunst, der vil leve."

